

Šenoa i Krleža u Pečuhu

Babić, Dunja

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:498498>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-06-07**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnost i mađarskog jezika i
književnosti

Dunja Babić

Šenoa i Krleža u Pečuhu

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Trojan

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i mađarskog jezika i
književnosti

Dunja Babić

Šenoa i Krleža u Pečuhu

Završni rad

Humanističke znanosti, Filologija, Kroatistika

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Trojan

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 16. rujna 2020.

Dunja Babić, 0122226309
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Miroslav Krleža i August Šenoa za hrvatsku književnost predstavljaju prave velikane. Čitaju se i spominju od djetinjstva pa sve do odrasle dobi. Njihova su djela obilježila hrvatsku književnost i ona je nezamisliva bez romana kao što su *Povratak Filipa Latinovicza*, drame *Gospoda Glembayevi*, prvog hrvatskog modernog romana *Zlatarevo zlato* i brojnih drugih klasika. Ova djela predstavljaju neizostavan dio hrvatske književnosti, inspirirane brojim biografskim događajima. Tako je i boravak, upoznavanje s mađarskim jezikom i kulturom u Pečuhu jedan od njih. Pečuh kao najveći i najvažniji grad Prekodunavlja zapadnog dijela Mađarske, osim što je kazališno bio povezan s Osijekom kao jednim od važnijih centara Hrvatskog kazališta, pružio je i dom dvojice velikana u adolescentskim godinama školovanja njihova života koji će trajno imati utjecaj na njih same pa tako i na njihovu književnost. Nakon kratkog uvoda, u prvom dijelu rada predstaviti će se biografija i stvaralaštvo Miroslava Krleže i Augusta Šenoe, a zatim u središnjem dijelu značaj i važnost Pečuha za već spomenute pisce. Iznijeti će se podaci o Krležinom školovanju u Pečuhu i njegovoj drami *Kraljevo* kao prvoj profesionalnoj predstavi na hrvatskom jeziku izvedenoj u Pečuhu. Za Šenou nam je samo poznato da je pohađao pečušku gimnaziju i da mu se obitelj doselila u Zagreb iz Mađarske točnije iz Pečuha. Nakon toga slijedi zaključak i popis literature.

Ključne riječi: August Šenoa, Miroslav Krleža, Pečuh, biografija

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Život i stvaralaštvo Augusta Šenoae.....	2
3. Život i stvaralaštvo Miroslava Krleže.....	4
4. Značaj Pečuha	6
4.1 Pečuh kao hrvatsko kazališno središte	6
5. Šenoa u Pečuhu	8
6. Krležina i godine školovanja u Pečuhu.....	9
6.1 Krležina <i>Kraljevo</i>	13
7. Zaključak.....	14
8. Popis literature	15

1.Uvod

Ovim će se završnim radom predstaviti hrvatske autore, Augusta Šenou i Miroslava Krležu, te će se napraviti analiza njihovih eseja, feljtona i autobiografskih zapisa u kojima se spominje grad Pečuh. Miroslav Krleža i August Šenoa za hrvatsku su književnost doprinijeli znatan broj izvrsnih djela. Njihova se djela čitaju naraštajima i predstavljaju bogatu riznicu hrvatske književnosti. Šenoine pripovijetke poput *Prijana Lovre*, *Ilijine oporuke* i *Karamfila sa pjesnikova groba*, važne su jer tematiziraju gradski i seoski život u vrijeme propadanje plemstva i stvaranja građanstva. Ne smijemo zaboraviti na njegove povijesne romane; *Zlatarevo zlato* i *Seljačka buna* inspirirane pravim povijesnim događajima oblikovane s određenom dozom fikcije. Krleža nam je kao i Šenoa ostavio pozamašan broj djela. Svoje je stvaralaštvo započeo uređivanjem dvaju najznačajnijih časopisa 20. stoljeća, a već je u njima objavljivao svoja prva autorska djela. Prvi mu je tiskani tekst, drama *Legenda*, otvorila put prema književnosti te ju slijede drame *Galicija*, *Vučjak* i drama *Gospoda Glembayevi*. Ne smijemo zaboraviti na romane *Povratak Filipa Latinovicza*, *Na rubu pameti* i na posljednji roman *Zastave*, u kojima se Krleža vraća nekadašnjim temama, naročito hrvatskom pitanju. Ovaj će se rad će se pak bazirati na biografskim činjenicama oko njihova boravka u Pečuhu. Povezat će se grad Pečuh s Osijekom, kao kulturnim i kazališnim središtem 18. stoljeća. O Krleži će biti znatno više informacija povodom njegova boravka u Pečuhu u đaćkim godinama, gdje je studirajući nakon završenog četvrtog razreda gimnazije, proveo 3 godine pohađajući kadetsku školu. Krleža je u Pečuhu studirao od 1908. godine do 1911. godine, kada je s napunjenih 18 godina nastavio svoje studije u Budimpešti. Uz detaljan opis godina školovanja, iznijet će se i Krležino *Kraljevo* kao prva profesionalna predstava na hrvatskom jeziku izvedena u zgradi hrvatskog kazališta u Pečuhu. Na Krležu će mađarski jezik i kultura imati povelik utjecaj, te će se mnogi mađari čuditi izvornosti i originalnosti čitajući njegova djela baš kao da je i on sam pravi mađar. O Augustu Šenoi saznat ćemo znatno manje informacija o njegovim gimnazijskim danima provedenim u Pečuhu, ali se napominje kako je njegova obitelj doseljena iz Pečuha u Zagreb gdje je Šenoa i rođen. On je naime, pohađao cistercitsku gimnaziju samo godinu dana , nakon čega je odlučio svoje školovanje nastaviti u Zagrebu na pravnim studijima.

2. Život i stvaralaštvo Augusta Šenoa

August Šenoa rodio se 14. studenoga 1838. godine u Zagrebu. Rođen je kao dijete malograđanske obitelji koja se doselila iz Pečuha, Mađarske. Otac mu je bio poslastičar kod zagrebačkog biskupa. U njegovoj je obitelji vladalo uvjerenje da su češkoga podrijetla, sudeći po pradjedovu potpisu na molitveniku (Scheynoha). Osnovnu je školu pohađao u Zagrebu, a kasnije 1. razred gimnazije u Pečuhu i ostatak školovanja u Zagrebu. V. Babukić, A. Mažuranić i A. Veber Tkalčević, samo su neki od profesora koji su mu predavali u zagrebačkoj gimnaziji. Svoje pravne nauke završio je u Pragu, apsolviravši 1861. godine, prvotno došavši potporom biskupa Strossmayera da se spremi za mjesto budućeg profesora na zagrebačkoj pravnoj akademiji. Godine 1865. prelazi u Beč i uređuje književno-političke časopise *Glasonošu* i *Slavische Blätter*, a već 1866. godine djeluje u redakciji *Pozora* u Zagrebu. Dvije godine nakon povratka u svoj rodni grad Zagreb, 1868. godine, izabran je za gradskog bilježnika. U zagrebačkom kazalištu postao je umjetničkim direktorom i dramaturgom. Svoju prvu pjesmu napisao je još za vrijeme gimnazijskog školovanja 1855. godine, posvetivši ju preminulom školskom kolegi s naslovom *Suze nad grobom nezaboravnog prijatelja*. Kasnije se okušao u pisanju društveno-političkih analiza takozvanih feljtonskih zapisa, među kojim su najpoznatiji *Pražki listovi*, objavljeni u *Pozoru*, i u pisanju satirične novele *Vječni Žid u Zagrebu ili Tri dana tuge i nevolje*. S vremenom će njegovi članci sve više poprimiti karakteristike pravih feljtona, na duhovit će način kritizirati zagrebačku svakidašnjicu onoga vremena koja će biti objavljena u časopisu *Pozor* i *Vienac* s naslovom *Zagrebulje*. U svojem programatskom članku *Nаша književnost*, sažeo je sve literarne značajke koje je razvijao u *Zagrebuljama* i koje će svoju pravu puninu tek dobiti u daljnjim književnim djelima. Iznio je svoju zamisao o književnosti koja uz svoju umjetničku narav, treba služiti socijalnom i nacionalnom osvješćivanu naroda, te kao takva biti i zabavna i poučna. U pripovijetkama *Prijan Lovro* i *Liepa Anka* (1873.), *Barun Ivica* (1874.), *Ilijina oporuka* (1876.) i *Karamfil sa pjesnikova groba* (1878.), Šenoa tematizira gradski i seoski život u vrijeme propadanja plemstva, raslojavanja sela i stvaranja građanskog društva. *Prosjak Luka* (1879.), *Mladi gospodin* (1875.), *Branka* (1881.) i *Vladimir* (1879.), neki su od romana u kojima Šenoa tematizira suvremeni život, dok u povijesnim romanima kao što su *Zlatarevo zlato* (1871.), *Seljačka buna* (1877.) i *Čuvaj se senjske ruke* (1875.), pišući o stvarnim povijesnim događajima, postiže sklad zbilje onoga vremena i fikcije. Likovi u ovim djelima, bili oni stvarni ili izmišljeni, socijalno su i psihološki detaljno opisani. Pisac se

koristio unutarnjim monolozima i dijalozima za razvijanje dinamičnosti i dramatičnosti radnje. August je Šenoa pisao i pjesme različite tematike i žanra, a mnoge od njih su i uglazbljene. Nešto uspješnije su mu epske pjesme takozvane povjestice u kojima veliča slobodu i rodoljublje, osuđuje praznovjerje i sebičnost: *Propast Venecije* (1876.), *Smrt Petra Svačića* (1877.), *Kugina kuća* i *Kameni svatovi* (1869.). Napisao je i svoj drugi programatski članak također objavljen u *Pozoru* s naslovom *O hrvatskom kazalištu* u kojem je od kazališta kao i od književnosti tražio estetiku i realizam, a komedijom *Ljubica* nije uspio ostvariti svoje programske zamisli. U knjizi *Marginalije o gradovima i ljudima*, Krleža navodi kako je Šenoa veliki dio svojega života posvetio kazalištu. „Njegova komedija *Ljubica* govori više o piščevu daru zapažanja nego o sposobnosti da to izrazi živom scenskom radnjom. Scenske sklonosti on je mnogo potpunije izrazio u svojim romanima, gdje do pune plastike dolazi dramatičnost zapleta.“ (Krleža, 2016 :124) Navodi kako se istaknuo, ne samo kao kazališni kritičar, nego i kao vlasnik brojnih uspješnih prevoditeljskih djela poput prijevoda Shakespearea i Racinea. Područje Šenoinog djelovanja u prvom je redu bila pripovjedačka proza s motivima suvremenog života i događajima iz hrvatske prošlosti. „Dok je u novelama po tematici i obradi sklon realizmu, u historijskim romanima on je izraziti romantik.“ (Krleža, 2016: 124) U svojim djelima stvara likove predstavnika mladoga građanstva, opisujući događaje u kojima građanstvo ima odlučnu ulogu. U povijesnim romanima poput *Seljačke bune*, *Zlatarevog zlata* i *Kletve*, nastojao je ne uplitati fikciju likova niti događaja, osim sporednih likova koji su produkt čiste fantazije. Uređivao je i prvi hrvatski kazališni časopis *Hrvatski repertoar*. Hrvatsku je književnost obilježio i svojim uredništvom u časopisu *Vienac*, u kojem je objavio brojna vlastita ali i tuđa djela. Umire 13. prosinca 1881. godine u Zagrebu. (Šenoa, 1964: 8), a Matica Hrvatska utemeljila je Nagradu za književnost i umjetnost „August Šenoa“. Rukopisna ostavština u posjedu je njegove obitelji, a dio se čuva u Odsjeku za povijest hrvatske književnosti HAZU.¹

¹ Navedene činjenice preuzete su s internetskog izvora Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zadnja posjeta 20.08. 2020. Dostupno na : <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11894> .

3. Život i stvaralaštvo Miroslava Krleže

Miroslav Krleža rođen je u Zagrebu 7. srpnja 1893. Obitelj Miroslava Krleže podrijetlom je iz varaždinskog kraja. Otac mu se rodio kao izvanbračno dijete, te na nagovor župnika kasnije bio priznat od strane jednog učitelja, dok mu je majka bila dijete iz dobrostojeće varaždinske obitelji. O svojem ne tako bajnom odnosu s ocem Krleža je izjavio: „*Nisam ga volio, mislim ni on mene naročito. Mislio je da je ovo što radim na granici kriminala, držao me čudakom i protuhom, da ništa što činim nije prema pravilima lijepog ponašanja.*“ (Lauer, 2013:20) Majka mu je ubrzo preminula, a on se pomirio s ocem. Tek tada je shvatio njegovu nesretnu stranu postojanja. U mnogim se njegovim djelima poput: *Povratak Filipa Latinovicza*, *Smrt Florijana Kranjčeca* i *Zastavama*, proteže pitanje odnosa oca i sina. Za svoju majku Krleža je imao samo lijepe riječi: „*Moja je mati bila žena iz puka, domaćica, sluškinja. Vjerovala je u Boga, išla u crkvu, redovito se ispovijedala. Bila je dobrog srca i kuća nam je bila puna prosjaka.*“ (Lauer, 2013:21) No na Krležu najveći je utjecaj imala njegova baka Terezija Goričanec od koje je preuzeo mudrolije i izreke ispričane na tom pravom kajkavskom dijalektu koji se javlja kasnije u njegovom djelu *Balade Petrice Kerempuha*. (Lauer, 2013:23) Dugi niz godina, još kao dječak bio je ministrant u franjevačkoj crkvi iako je sam za sebe rekao da je on varalica: „*...lažov i šarlatan, znalac i rutiner, Juda kojemu nije bila važna simbolika misterija, nego samo Izabela, plavokosa djevojka s Kaptola, mitski blijede puti u svijetloplavoj haljini.*“ (Lauer, 2013: 26) Od 1899. godine Krleža pohađa pučku školu na Kaptolu, a zatim četiri godine ide u klasičnu donjogradsku gimnaziju u Zagrebu. Tamo je stekao prijatelje, buduće glumce i redatelje i već na prvoj godini gimnazije napisao svoje prvo djelo, scenu iz *Ilijade* preuzetu iz grčke mitologije. Krleža nije bio loš učenik, ali se njegovi interesi nisu slagali s predmetima koje je nudila ta škola. Otac je pak smatrao da na njega loše utječe glumačko društvo u kojem se našao. (Lauer, 2013: 28) U Zagrebu je završio već spomenutu nižu gimnaziju, a već 1908. godine otišao je pohađati kadetsku školu u Pečuh. Nakon 3 godine završio je na vojnoj akademiji u Budimpešti, koju je vrlo brzo napustio kako bi otišao u Beograd. Nakon što je shvatio da ni to nije za njega, vratio se u svoj rodni grad i počeo raditi u novinskim redakcijama. Objavljivao je svoje prve književne priloge te ubrzo postao književnikom. 1915. godine unovačen je u vojsku, ali se zbog bolesti ubrzo vratio s ratnog bojišta u Zagreb. S A. Cesarcem pokreće i uređuje avangardistički časopis *Plamen*. Časopis je bio zabranjen, a Krleža je bio praćen od strane policijskog nadzora. Sudjelovao je u pokretanju i uređivanju

dvaju najznačajnijih časopisa iz druge polovice 20. stoljeća: *Republike* i *Foruma*. Objavio je oko 200 autorskih knjiga, te neprestano sudjelovao u kritičkim raspravama u novinama i na forumima. Krleža je svoje dramsko pisanje, ujedno i njegov prvi tiskani tekst započeo djelom *Legenda*, koje objavljuje 1933. godine. Ostale drame su *Galicija*, *Golgota* i *Vučjak* i ciklus drama o Glembajevima. Bio je prvi pisac koji je zastupao ljevičarske ideale u književnosti, no ubrzo se od toga udaljio, kada je lijeva dogmatička umjetnost izdala istinsku lijevu umjetnost. Rekao je da loša lijeva književnost donosi više štete nego koristi. (Lauer, 2013: 9) Bio je otvoren prema realizmu ali se nije zalagao za zapadnjačku apstraktnu umjetnost. Osim materinjeg jezika Krleža je govorio njemački, francuski, mađarski, ruski i talijanski, jedino nije dobro poznao engleski jezik. Krleža je najprevođeniji hrvatski pisac svojega doba (Lauer, 2013:13) Roman *Povratak Filipa Latinovicza* napisao je 1930. godine, čineći ga prvim od svoja četiri samostalna romana uz *Zastave*, *Banket u blitvi* i *Na rubu pameti*. Putovao je svugdje po Europi, i bio upoznat s mnogim poznatim europskim piscima, a njegovo je znanje bilo veće od bilo kojeg njegovog suvremenika. U svim njegovim djelima, kao krležijanski element, ističe se govor likova. U svojem posljednjem romanu *Zastave*, Krleža se vraća nekadašnjim temama osobito hrvatskom pitanju. Imendan mu se slavi 18. srpnja na dan Kamila. Krleža umire 29. prosinca 1981. godine, a pokopan je na zagrebačkom Mirogoju.

4. Značaj Pečuha

U životima obojice ovih velikih hrvatskih pisaca, Pečuh je imao važnu ulogu. Ne samo da je je u to vrijeme bio najveći i najvažniji grad Prekodunavlja zapadne Mađarske nego je i ovim piscima pružio nezaboravne godine pohađanja škole nižih razreda srednje škole ili studiranja. Upoznavanje s mađarskim jezikom i mađarskom kulturom u ono je vrijeme bilo dostupno svakome mladiću koji se odluči upisati na školovanje u vojnim školama diljem Mađarske.

4.1 Pečuh kao hrvatsko kazališno središte

Nije tajna ni da je od 18. stoljeća grad Pečuh zajedno s Osijekom bio hrvatsko kazališno središte. Povijest kazališta i samim time i poveznica Osijeka i Pečuha, koja će trajati narednih trideset godina, započela je 1800. godine kada je u Pečuh iz Osijeka došao Joseph Lippe, kazališni direktor. Njegova kazališna družina i brojne druge pod vodstvom su ravnatelja svojim nastupima od Beča do Budima i Pešte, pa preko Varaždina i Subotice povezivali Osijek i Pečuh. Prema uputama iz Beča, u malim gradovima Monarhije, u Pečuhu kao i u Osijeku, u početku je odobreno samo izvođenje onih predstava koje su se izvodile pri bečkim gradskim pozornicama. U Pečuhu kao u višenacionalnoj sredini, gdje se govorilo tri jezika, njemačka je dominacija bila sve više u oporbi s nacionalnom mađarskom posebnosti i borbom za jezičnu i kulturnu neovisnost. No zahvaljujući mađarskom redatelju, poduzetniku i glumcu Istvánu Baloghu, mađarski jezik sve je zastupljeniji na pozornici kazališta. U Pečuškom se kazalištu organizirao i koncert pod vodstvom osječkog tamburaškog zbora na kojem su se izvodile budnice, *Ilirsko kolo* i napjevi *Hajdmo braćo, hajd' junaci, Nek se hrusti šaka mala*. (Ivković, 2012: 11) Od 1851. godine sve su se više izvodile predstave značajne za nacionalnu tradiciju, izgradila se kazališna zgrada, a pod potporom mađarskih družina dolazi do osnutka Narodnog kazališta u Pečuhu 1895. godine. (Ivković, 2012:13) U narednim je godinama veliki broj uprizorenja mađarskih pisaca u osječkom kazalištu, a ne tako veliki broj hrvatskih književnika u pečuškom. Već u ožujku 1940. godine osječka je kazališna družina u Pečuhu izvela operu *Nikola Šubić Zrinski* Ivana Zajca. O međusobnim gostovanjima hrvatsko-mađarskih kazališnih skupina, koje su zasigurno imale veliki politički, kulturni i društveni utjecaj, izvještavali su „Hrvatski list“ i „Pécsi Napló“: *Naše Nacionalno kazalište bit će kulturno središte od naročitog državnog značaja. Opera Zrinyi Miklós ima i mađarskih*

veza jer se odigrava u sigetskoj tvrđavi u vrijeme turske opsade kada je Nikola Zrinjski sa svojom malobrojnom vojskom herojski odolijevao vojsci sultana Mehmeta. Izvedbom ove opere naši gosti upoznat će nas s nesporno najdragocjenijim biserom hrvatskog glazbenog pjesništva, čije će klasično lijepe dijelove na ploči od voska snimiti Budimpeštanski radio, dok će izvedba Traviate biti dokaz visoke glazbene kulture koja može udovoljiti najrafiniranijim ukusima.“ (Ivković, 2012: 19)

5. Šenoa u Pečuhu

U obitelji Augusta Šenoe govorio se mađarski jezik, a sam Šenoa hrvatski je naučio tek igrajući se na ulici. O njemu vrlo malo toga znamo o njegovu boravku i školovanju u Pečuhu, znamo samo da je dijete koje dolazi iz mađarske obitelji, jer se njegova obitelj doselila iz Mađarske točnije iz Pečuha: „*Šenoa se rodio u Zagrebu 14. studenog 1838. u malograđanskoj porodici koja se doselila iz Mađarske (Pečuh).*“ (Šenoa, 1964: 8) O njegovu školovanju znamo da je pohađao gimnaziju u Pečuhu, a ostatak školovanja u Zagrebu i Pragu: „*Osnovnu školu polazio je u Zagrebu, gimnaziju u Pečuhu i Zagrebu, a pravne je nauke svršio u Zagrebu i Pragu.*“ (Šenoa, 1964: 8) August Šenoa na poslanje svojega oca Alojzija, pohađao je godinu dana cistercitsku gimnaziju u Pečuhu. U pečuškoj gimnaziji cistercita, gdje mu je danas postavljena i spomen-ploča, iz većine je predmeta postigao odličan rezultat. No gimnaziju je ipak završio u Zagrebu 1857. godine.²

²Navedene činjenice preuzete su s internetskog izvora Zornica nova, Šenoa u Pečuhu. Zadnja posjeta 8.7.2020. Dostupno na: <http://zornicanova.hu/senoa-u-pecuhu/>.

6. Krleža i godine školovanja u Pečuhu

Nakon što je pohađao četiri niža razreda gimnazije u Zagrebu, Krleža je 1908. godine došao u Pečuh. Pohađao je tri razreda kadetske škole, a jednom prilikom je rekao kako je zagrebačku gimnaziju napustio zbog svojeg sukoba s profesorima. Kako brojni izvori kažu, Krleža je bio nemiran đak i često se dosađivao na satima, ne prateći nastavu nego radeći nešto što ga je više zanimalo, a to bi na kraju rezultiralo kaznom. „U četvrtom razredu gimnazije propao sam iz latinskog i grčkog jer sam se mjesto nepravilnim grčkim glagolima i pogodbenim rečenicama zanimao pisanjem drama.“ (Krleža, 1932:201) S obzirom na financijsko stanje i nemogućnost plaćanja prijama i smještaja u Internet, na očevu zamolbu 24. lipnja 1908. godine poslana je pošta zapovjedništvu kadetske škole u Pečuhu koja glasi ovako:

„U Zagrebu, 24. Lipnja godine 1908.

Frigyes Krleža

Moli prijem svoga sina Frigyesa

U kadetsku školu

Zapovjedništvu

Mađ. kralj. honvedske (domobranske) kadetske škole u Pečuhu.

Potpisani ponizno moli prijem svoga sina Frigyesa Krleže u I. razred pečuške mađ. Kralj. honvedske kadetske škole. Postizanje kadetskog ranga moj sin želi u pješadiji. Prilažem sljedeće dokumente za prijem:

- *Krštenicu moga sina* *star: 15 godina*
- *Svjedodžbu o zavičajnosti* *zavičajan u Zagrebu;*
- *Mišljenje vojnog liječnika* *bez mane sposoban;*
- *Svjedodžbu 3. i 4. razreda zagrebačke kraljevske gornjogradske gimnazije-opći uspjeh: dobar*

Izjavljujem da su mi poznate odredbe Uputstva o prijemu u mađ. kralj. honvedske odgojne i izobrazbene ustanove i obavezujem se da ću ih se pridržavati ako bi mi sin bio primljen u kadetsku školu.

6 kom. Priloga.

Frigyes Krleža

Gradski činovnik
Zagreb, Prilaz br.5a“
(Lőkös, 2013:82-83)

Kadetska škola u Pečuhu bila je jedna od 18 pješadijskih škola u cijeloj Monarhiji gdje su se školovali vojni časnici. Pohađali su je mladići u razdoblju od 14 do 17 godina, sa završenim četvrtim razredom gimnazije. Krleža je svoj dojam o Pečuhu opisao riječima: *„U starom sveučilišnom gradu vodio se miran provincijalni život; između 5 i 7 sati visoka gospoda časnici sjedili su u hotelu i čitali novine, dok su niži časnici igrali biljar u kafiću. Nakon 11 sati više nije bilo života na ulicama grada, samo su još noćni čuvari stajali na glavnom trgu pored fontane.“* U kadetskoj je školi, Krleža proveo ne tako lagane 3 godine. Dan bi mu počinjao u 5 ujutro i trajao sve do 21 navečer, a neke od dnevnih aktivnosti koje su mu bile zadane, bile su: vježbe za zglobove, vježbanje s oružjem, dva doručka, prijavak satnije, prijepodneva i popodnevna nastava, užina, mačevanje, sati pjevanja i večera. Za one koji su kršili određena pravila ili se nisu ponašali u skladu s njima, postojale su i sankcije, pa su tako za neke manje greške kažnjavali učenike s ukorom, a za neke veće prijekore nekoliko sati ili dana „zatvora“. Međutim najgora sankcija bilo je oduzimanje odlikovanja ili kazna udaljavanja. Obavezno je bilo učenje mađarskog, njemačkog, hrvatskog i francuskog jezika. (Lőkös, 2013:86) Krležino dobro poznavanje i ljubav prema mađarskoj književnosti, koju je kasnije mogao iskoristiti u svojim djelima, rezultat je pohađanja i dobrog odnosa s profesorom tog predmeta u kadetskoj školi u Pečuhu: *„S bedema vidjela se u daljini dravska linija, puna modrikaste vlažne pare, i, zagledavši se tako s bedema u maglenu dravsku perspektivu, doctor Križovec razmišlja je o svojoj davnoj mađarskoj mladosti kada je tamo prijeko na drugoj obali Drave učio napamet beskrajne heksametre o Mohaču, o sigetskome Leonidi Nikoli Šubiću Zrinskome, o Vörösmartyjevom Árpádu s leopardovim krznom, a svega je toga nestalo kao magle na vjetru i kao fantoma.“* (Lőkös, 2013:87) O njegovom uspjehu u Pečuškoj školi saznajemo da je bio dobar učenik, te da je za 19 od 23 predmeta dobio najvišu ocjenu vrlo dobar. (Lauer, 2013: 31) Vrlo brzo savladao je mađarski jezik i čitao pjesme Petőfija Sándora i Vörösmarty Mihályja. Kasnije mu je veliki uzor bio i mađarski pjesnik Ady Endre za kojeg je jednom prilikom izjavio da mu je uz Petőfija jedan od najdražih pjesnika. (Lauer, 2013: 32)

Sa 18 godina Krleža se preselio na vojnu akademiju Ludoviceum u Budimpešti. Tamo je proveo 2 godine i dodatno stekao znanje o mađarskom jeziku i mađarima općenito.

O njegovu boravku u Pečuhu saznajemo i iz sljedećih izvora:

U pismu **Bela Krleži, iz Otočca u Zagreb, Listopad 1919.:** *Izronile bi koji put iz sjećanja „lijepo crnooko djevojče“ Zlata Kuzmićeva, pa Micika Jean za koju nije nalazio načina da se s njom „upozna“, s Micikom Vincekovom već su povezane konkretnije fantazije, a netom prije nego će u Pečuh, u četvrtome razredu, neka će Jelka dovesti do pravog „udara“.* (Krleža, 2015: 36).

U **Uspomene i marginalije uz Krležine mađarske teme/Istvan Lőkös:** *„Kad počnem recitirati nekoliko dokumenata spomenutih odnosa i govorim o važnosti slojeva doživljajnosti njegova pečujskog i budimpeštanskog studiranja, on se očividno pretvara u sentimentalno stanje: u očima su suze...“* (Forum, 1982: 933)

„Pečujske đlačke impresije npr. sasvim su evidentne u noveli *Sprovod u Teresienburgu*.“

„U portretu Teresienburga nalazimo sve karakteristične crte Pečuha prije sedamdeset godina. Nadzemaljska, četiri metra visoka figura Cara Napoleona Bonapartea.(...)s mađarskim reklamnim natpisom, da je američka pisalaća mašina Underwood osvojila loptu zemaljsku, nalazila se u *vestibulu* tadašnjeg pečujskog kolodvora. U središtu grada još uvijek se nalazi elegantan hotel *Mađarskog palatina* (Magyar Nádor Szálló), a još uvijek postoji u ulici Király ekskluzivna slastičarna *Kafich cukrászda*. Kestenovi i platane *alšóvarske promenade* još i sada se nalaze u Pečuhu, kao i *katedrala sa četiri monumentalna zvonika*.“ (Forum, 1982: 933-934).

„Prošlo je dugo vremena u Krležinom životu, skoro četrdeset godina, kad je on opet posjetio onaj *alšóvarski* grad svoje mladosti, tj. Pečuh: parcele šuma i veliki horizont, narančasto žućkaste gromade kuća terasno izgrađenoga Grada, na kome blistaju prozori, kao da se sprema neka velika svetkovina, pak su prozore oprali nama u počast...Nebo tamno sedefno, duboko, vedro nebo, glas ptica i miris jorgovana i žuti tulipani po rondoima... Jutra su idilična, hladna, i dimi se oblak bijeloga dima nad lokomotivom, koja putuje spram Osijeka.“(Forum, 1982: 934)

U Krležinoj beletristici također nalazimo na piščeve doživljaje iz doba đakovanja u Pečuhu i Budimpešti. Krleža je u svojem romanu *Zastave* i noveli o Glembajevima dočarao društveni kompleks stare Austro-Ugarske. Mađari se dive njegovoj temeljitoj informiranosti života mađarskih magnata, grofova i baruna. U njegovoj noveli *Ivan Križovec* prepoznaju se pečujski motivi i ugođaji koje niti jedan mađarski beletrist ne bi autentičnije ocrtao: „*Od južnomađarske zadunavske husarske garziona, gdje je kao golobradi abiturijent odslužio dobrovoljačku godinu, od onih kestenova, jablanova, jorgovana, i jasmina pred oficirskim paviljonom kasarne, gdje je u rondeau-u žuto bijelih tulipana stajala bista Njegova Veličanstva Franje Josipa...*“ (Forum, 1982: 934-935) Znajući za Krležino školovanje u kadetskoj školi u Pečuhu, možemo zaključiti da se na taj način upoznao s brojim mađarskim pjesnicima poput Vörösmartyja, Kisfaludyja te Adyja i mađarskim književnicima poput Petőfija, Balassija, Kazinczyja... Krleža je o boravku i školovanju u Pečuhu pisao u svojim novelama. Njegove su drame igrane u kazalištima diljem Budimpešte, Miškolca i Segedina.

Uputivši se na književnu večer, organiziranu od strane županijske skupštine, 1947. godine Krleža je ponovno posjetio Pečuh. Neki od najistaknutijih pečuških glumaca izveli su pokoju scenu iz njegove drame *Gospoda Glembayevi* na što je Krleža izrazio zahvalu na mađarskome jeziku. No jedna stvar i dan danas nije jasna, zašto Pečuško narodno kazalište nije nikada izvelo ni jednu Krležinu dramu. (Ivković, 2012: 51)

6.1 Krležino *Kraljevo*

Predstava *Kraljevo* Miroslava Krleže bila je prva profesionalna predstava na hrvatskom jeziku u Mađarskoj. (Ivković, 2012: 43) Ovu su predstavu 27. srpnja 1990. godine, zajednički uprizarili ravnatelj Ljetnog kazališta Lászlo Bagossy, osječki intendant Zvonimir Ivković i koreograf Antun Vidaković. „*U ovom velikom glumačko-glazbeno-plesnom projektu, u spoju dramaturgije i lokalnog ambijenta, situiranom usred pozornice, ispod stabla s urezanim srcem i probodenom strjelicom, u čijoj su krošnji bili glazbenici, sudjelovalo je stotinu i četrdeset izvođača.*“ (Ivković, 2012:44) Predstava je nosila naslov *Proštenje na dan sv. Stjepana*, prevedena s mađarskog jezika. Krležino *Kraljevo* i njezin „kraljevski“ sajam dočarani su brojnim ukrasima, statistima obučenim u cirkuske kostime, prodavačima kobasica, piva, rukotvorina, te akrobatima koji su okruživali samu pozornicu na otvorenom i protezali se u obližnje ulice. Kraj predstave označio je spektakularan vatromet popraćen zvučnim efektima i kolo u koje su bili uključeni i svi gledatelji. Autor navodi da je predstava imala veliku važnost jer je bila prva profesionalna predstava na hrvatskom jeziku u Mađarskoj. „*Snagom svog kazališnog duha ona je sjedinila različite stilove glume, povišeni ton jezika dva govorna područja, mimetizam sredine i purgerski idiom.*“ (Ivković, 2012:45) Uspjeh predstave u Pečuhu, opravdao je sve dotadašnje dvojbe prilikom otvaranja Hrvatskog kazališta u Pečuhu.

7. Zaključak

August Šenoa i Miroslav Krleža nose titulu jednih od najboljih hrvatskih književnika 19. i 20. stoljeća. Za hrvatsku su književnost doprinijeli brojne blagodati. Osim što su uređivali i osnivali brojne časopise, pisali su i objavljivali bezvremenska djela koja čitamo i dan danas. Šenoin *Prijan Lovro*, *Karamfil sa pjesnikova groba*, *Barun Ivica* i *Liepa Anka*, samo su neke od pripovijetki koje je ovaj romanopisac napisao. Njegovi su povijesni romani, *Zlatarevo zlato*, *Seljačka buna* i *Čuvaj se senjske ruke*, govorili o stvarnim povijesnim događajima postižući sklad zbilje i fikcije. Nikako ne smijemo zaboraviti Šenoine povjestice koje veličaju slobodu i rodoljublje i osuđuju sebičnost i praznovjerje poput: *Propast Venecije*, *Kameni svatovi* i *Kugina kuća*. O Augustu Šenoi, nažalost, puno manje toga saznajemo iz njegovih gimnazijskih dana u Mađarskoj. Poznato nam je da je njegova obitelj rodom iz Mađarske te da je na nagovor svojega oca Alojzija pohađao cistercitsku gimnaziju u Pečuhu godinu dana. Svoje je školovanje pak završio u Zagrebu 1857. godine. Krleža je kao i Šenoa započeo svoje djelovanje objavljivanjem i uređivanjem časopisa. No već dramom *Legende* započinje njegovo pravo književno stvaralaštvo. Uz dramu *Legende*, kao prvi tiskani tekst, važne su drame *Golgota*, *Vučjak* i ciklus o Glembajevima. Svima poznat roman *Povratak Filipa Latinovicza* napisao je 1930. godine i učinio ga prvim u nizu uz romane *Na rubu pameti*, *Banket u blitvi* i posljednji roman *Zastave*. Za Krležu možemo sa sigurnošću reći da su mu tri kadetske godine školovanja u Pečuhu kasnije u životu donijele određeno znanje o mađarskom jeziku i književnosti kao takvoj koju je zasigurno iskoristio u svojim kasnijim djelima. Mnogi su se mađari čudili količini i istinitosti informacija koje je sakupio da ih tako pravi mađar ne bi mogao opisati. Njegova je drama *Kraljevo* bila prva profesionalna predstava na hrvatskom jeziku u kazalištu u Pečuhu. Krleža je Pečuh opisao kao pravi sveučilišni grad u kojem se vodio miran život. Upoznao se s jezikom i već na prvoj godini mogao čitati djela na mađarskom jeziku. Boravak u kadetskoj školi upoznao ga je i s brojim mađarskim piscima koji su mu ostali uzor za cijeloga života. Iako je grad Pečuh činio jedan vrlo važan dio života za pisce poput Miroslava Krleže i Augusta Šenoe, njihova se književna djela ipak vraćaju na i baziraju oko Hrvatske, možda negdje inspirirana pokojim događajem iz njihove mladosti u mađarskome gradu Pečuhu. Kao što je Šenoino i Krležino stvaralaštvo nezamislivo bez Hrvatske, tako je i hrvatska književnost nezamisliva bez dvojice ovako velikih pisaca.

8. Popis literature

1. Ivković, Z. (2012.) *Kazališne veze Osijeka i Pečuha*. Matica hrvatska Ogranak Osijek.
2. Krleža, M. (2015.) *Bela, dijete drago*. Zagreb: Ljevak.
3. Krleža, M. (2016.) *Marginalije o gradovima i ljudima*. Zagreb: Ljevak.
4. Krleža, M. (1932.) *Moj obračun s njima*. Zagreb, Vlastita naklada.
5. Šenoa, A. (1964.) *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Zagreb: Zora.
6. Lauer, R. (2013.) *Miroslav Krleža-hrvatski klasik*. Zagreb: Ljevak
7. Lőkös I. (2013.) *Od Kaptola do Ludoviceuma: Hrvatska nacionalna svijest i doživljaj mađarstva u djelu Miroslava Krleže*. Budimpešta: Croatica.
8. Lőkös I. (1982.) *Uspomene i marginalije uz Krležine mađarske teme*. Forum, 21 (1982), 10-12; str. 932-939.

Internetski izvori

1. Šenoa u Pečuhu. Zornica nova. Zadnja posjeta: 8.7. 2020. Dostupno na : <http://zornicanova.hu/senoa-u-pecuhu/> .
2. Šenoa, August. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zadnja posjeta: 19.8. 2020. Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11894> .
3. Krleža, Miroslav. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Zadnja posjeta: 21. 8. 2020. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34113> .